

XITOIY TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTONDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHGA OID DAVLAT DASTURLARI IJROSI USTIDAN PROKUROR NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH

Tohirjonov Temurbek Oybek o'g'li

Huquqni muhofaza qilish akademiyasi magistranti.

E-mail: tohirjonovtemur39@gmail.com Tel: +998975070818

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19660381>

Annotatsiya. Ushbu maqolada kambag'allikni qisqartirishga oid davlat dasturlari ijrosi ustidan prokuror nazoratini takomillashtirish masalasi Xitoy Xalq Respublikasining ilg'or tajribasi misolida tahlil etiladi. Xitoy kambag'allikka qarshi kurashda erishgan tarixi misli ko'rilmagan yutuqlar, katta ma'lumotlar (big data) texnologiyalarini prokurorlik nazoratiga tatbiq etish imkoniyatlari, idoralararo ma'lumot almashuvini yo'lga qo'yish, maqsadli aholini aniq aniqlash va kambag'allikka qaytishning oldini olish mexanizmlari o'rganiladi.

O'zbekistonning 2019-2024 yillardagi ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari, "Temir daftar" tizimi va "Qashshoqlikdan farovonlikka" dasturi doirasida prokuror nazoratining huquqiy asoslari va amaliy muammolari ko'rib chiqiladi. Maqola oxirida O'zbekiston sharoitida prokuror nazoratini takomillashtirishga doir ilmiy asoslangan tavsiyalar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: kambag'allikni qisqartirish, prokuror nazorati, Xitoy tajribasi, katta ma'lumotlar (big data), aholi bandligi, davlat dasturlari, ijtimoiy tengsizlik, maqsadli yordam.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА ЗА ИСПОЛНЕНИЕМ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ПРОГРАММ ПО СОКРАЩЕНИЮ БЕДНОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ НА ОСНОВЕ ОПЫТА КИТАЯ

Аннотация. В данной статье анализируются вопросы совершенствования прокурорского надзора за исполнением государственных программ по сокращению бедности на примере передового опыта Китайской Народной Республики.

Рассматриваются беспрецедентные успехи Китая в борьбе с бедностью, возможности внедрения технологий больших данных (big data) в прокурорский надзор, налаживание межведомственного обмена информацией, механизмы точной идентификации целевых групп населения и предотвращения повторного обнищания.

Также исследуются социально-экономические показатели Узбекистана за 2019–2024 годы, правовые основы и практические проблемы прокурорского надзора в рамках системы «Темир daftar» и программы «От бедности к благополучию». В заключение предлагаются научно обоснованные рекомендации по совершенствованию прокурорского надзора в условиях Узбекистана.

Ключевые слова: сокращение бедности, прокурорский надзор, опыт Китая, большие данные (big data), занятость населения, государственные программы, социальное неравенство, адресная помощь.

IMPROVING PROSECUTORIAL OVERSIGHT OVER THE IMPLEMENTATION OF STATE PROGRAMS AIMED AT POVERTY REDUCTION IN UZBEKISTAN BASED ON CHINA'S EXPERIENCE

Annotation. This article analyzes the issues of improving prosecutorial supervision over the implementation of state programs aimed at poverty reduction, based on the advanced experience of the People's Republic of China. It examines China's unprecedented achievements in combating poverty, the possibilities of applying big data technologies in prosecutorial supervision, the establishment of inter-agency data exchange, mechanisms for accurate

identification of target populations, and the prevention of relapse into poverty. The article also reviews Uzbekistan's socio-economic indicators for 2019–2024, as well as the legal framework and practical challenges of prosecutorial supervision within the "Temir Daftar" system and the "From Poverty to Prosperity" program. The paper concludes with scientifically grounded recommendations for improving prosecutorial supervision in the context of Uzbekistan.

Keywords: poverty reduction, prosecutorial supervision, China's experience, big data, employment, state programs, social inequality, targeted assistance.

Kirish: Kambag'allik muammosi jahon hamjamiyatining eng dolzarb ijtimoiy-iqtisodiy muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkilotining 2030-yilga mo'ljallangan Barqaror Rivojlanish Maqsadlari doirasida qashshoqlikni tugatish birinchi ustuvor maqsad etib belgilangan. Rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan O'zbekiston ham bu yo'lda jiddiy islohotlarni amalga oshirmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi Xitoy tajribasini o'rganib, O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirishga oid davlat dasturlari ijrosi ustidan prokuror nazoratini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Xitoyning kambag'allikka qarshi kurash tajribasi va nazorat tizimi

Xitoyning kambag'allikka qarshi strategiyasining markaziy elementi 2013 yildan joriy etilgan maqsadli kambag'allikni qisqartirish yondashuvi bo'ldi. Bu yondashuv alohida uy xo'jaliklari va shaxslarni aniq aniqlashni, ularga individual chora-tadbirlar belgilashni nazarda tutadi. Shu maqsadda 128 000 qishloq va 290 000 uy xo'jaligi ma'lumotlarini o'z ichiga olgan milliy ro'yxatga olish tizimi yaratildi [1].

Xitoy hukumati 2019 yilda kambag'allikni qisqartirishga 91 mlrd yuan (13 mlrd dollardan ortiq) ajratdi. Biroq moliyaviy resurslarning ko'pligi o'z-o'zidan natija bermasligini amaliyot ko'rsatdi: so'nggi besh yil ichida kambag'allikka qarshi dasturlar doirasida 60 000 dan ortiq korrupsiya va suiiste'mol holatlari qayd etildi, noto'g'ri sarflangan mablag'larning yirik qismi qaytarib olindi [2]. Aynan shu holat kuchli prokurorlik nazoratining zarurligini ko'rsatdi.

Katta ma'lumotlar texnologiyalari va nazorat integratsiyasi

Xitoyning eng muhim innovatsiyalaridan biri — katta ma'lumotlar (big data) texnologiyalarini kambag'allik monitoringiga va nazorat tizimiga tatbiq etish. Katta ma'lumotlar platformasi bir necha muhim funksiyani bajaradi: kambag'allikka qaytish xavfi mavjud shaxslarni aniq aniqlash, ularning ahvolini dinamik kuzatib borish va erta ogohlantirish mexanizmini ishga tushirish [3].

Zhu va boshqalar (2024) tomonidan o'tkazilgan tadqiqot ko'rsatdiki, big data platformalari barcha manfaatdor tomonlar uchun umumiy "ma'lumot maydonini" (information commons) yaratib, korrupsiya va ma'lumot assimetriyasini kamaytirishi mumkin. Bu jarayon byurokratik samaradorlikni oshiradi: siyosatning aniqligi yaxshilanadi, idoralar o'rtasidagi muvofiqlashtiruv tezlashadi, korrupsiyani tekshirish va oldini olish imkoniyati kengayadi [4].

Big data texnologiyasining samaradorligi asosan quyidagi omillarga bog'liq: ma'lumotlar bazasining to'liqligi va ishonchliligi; idoralararo ma'lumot almashuvining yo'lga qo'yilganligi; platforma operatorlari (xodimlar) malakasi; erta ogohlantirish ko'rsatkichlarining ilmiy asoslanganligi [5].

Prokurorlik nazoratining xitoy modeli

Xitoyda kambag'allikni qisqartirish dasturlari ustidan nazorat ko'p qatlamli tizim shaklida tashkil etilgan.

Eng yuqori darajada Markaziy Intizom Tekshirish Komissiyasi va Oliy prokuratura faoliyat yuritadi. Viloyat va tuman darajasida mahalliy prokurorlar tomonidan muntazam tekshiruvlar o'tkaziladi. Bundan tashqari, joylarda maxsus nazoratchi mansabdorlar (poverty alleviation coordinators) tayinlanib, ular uy xo'jaliklariga birlashtirilgan va to'g'ridan-to'g'ri yordam hamda nazorat funksiyasini birgalikda amalga oshirgan [6].

Xitoy amaliyotida prokurorlik nazoratining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat: birinchidan, maqsadli foydalanuvchilarni ro'yxatga olish va aniqlashning to'g'riligini tekshirish; ikkinchidan, dastur mablag'larining maqsadli sarflanishini nazorat qilish; uchinchidan, ijrochilar hisobotlari haqqoniyligini tekshirish; to'rtinchidan, korrupsion suiste'mollarni aniqlash va oldini olish.

Xitoy tajribasini O'zbekiston uchun tatbiq etish: tavsiyalar

Xitoy tajribasi asosida O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish dasturlari monitoringi uchun maxsus raqamli platforma yaratish tavsiya etiladi. Bunday platforma quyidagi imkoniyatlarni ta'minlashi lozim: birinchidan, kambag'al va kam ta'minlangan oilalar bo'yicha yagona ma'lumotlar bazasini shakllantirish; ikkinchidan, yordam oluvchilarning ahvoli o'zgarishini real vaqt rejimida kuzatib borish; uchinchidan, kambag'allikka qaytish xavfini oldindan baholash va erta ogohlantirish signallarini yaratish.

Bu yerda Xitoyning provincial darajadagi big data platformalari samarali namuna bo'la oladi: "Z viloyatining monitoring platformasi" deb nomlanuvchi tizim idoralar o'rtasidagi ma'lumot assimetriyasini kamaytirdi, siyosat aniqligi va byurokratik muvofiqlashuvni yaxshiladi [7]. Xuddi shunday tizimni O'zbekistonda joriy etish prokuratura organlarining nazorat funksiyasini sifat jihatidan yangi darajaga ko'taradi.

Idoralararo hamkorlik mexanizmini mustahkamlash

O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirishga oid idoralararo hamkorlikning huquqiy-tashkiliy mexanizmini kuchaytirish zarur. Xitoy amaliyotida viloyat darajasida yagona ma'lumotlar almashish tizimini shakllantirish maqsadida har bir vazirlik va tuman darajasidagi organ uchun axborot boshqaruvchisi tayinlangan. Har bir qishloq kamida bitta to'liq shtatli axborot xodimiga ega bo'lishi shart etib qo'yilgan [8].

O'zbekistonda Bandlik va qashshoqlikni qisqartirish vazirligi, Soliq qo'mitasi, Ta'lim vazirligi, Sog'liqni saqlash vazirligi, Ichki ishlar vazirligi va Prokuratura o'rtasida ma'lumot almashuvning yagona me'yoriy-huquqiy asosini yaratish tavsiya etiladi. Prokuratura organlari ushbu jarayonda muvofiqlashtiruv funksiyasini bajarishi maqsadga muvofiq.

Prokurorlik nazoratida profilaktik yondashuvni kuchaytirish

Xitoy tajribasi ko'rsatdiki, davlat dasturlari ijrosini nazorat qilishda reaktiv choralardan profilaktik yondashuvga o'tish muhim strategik qadam hisoblanadi. Bu maqsadda prokurorlar quyidagilarga e'tibor qaratishi lozim: dastur maqsadlari va manfaatdolariga muvofiqligi bo'yicha fikr bildirish; yordam oluvchilarni noto'g'ri aniqlashning ertadan oldini olish; moliyaviy oqimlarni real vaqt rejimida kuzatish va shubhali tranzaksiyalar haqida darhol signal berish.

Xitoy amaliyotida prokuratura joylarda maxsus nazoratchi mansabdorlar bilan yaqin hamkorlik qilib, nafaqat tekshiruv, balki oldini olish funksiyasini ham bajargan. O'zbekistonda ham prokuratura xodimlarini mahalla va qishloqlarda kambag'allikka qarshi dasturlar ijrosi bilan bevosita tanishtirib borishni tashkil etish tavsiya etiladi.

Nazorat xodimlarining malakasini oshirish

Katta ma'lumotlar texnologiyalaridan prokurorlik nazoratida samarali foydalanish uchun nazorat xodimlarining malakasini oshirish zarur.

Xitoy tajribasi ko'rsatdiki, ma'lumotlar savodxonligi va raqamli tahlil ko'nikmalari zamonaviy prokurorlik faoliyatining ajralmas qismiga aylanib bormoqda [9].

Huquqiy bazani takomillashtirish

Kambag'allikni qisqartirishga oid davlat dasturlari ijrosi ustidan prokuror nazoratining huquqiy asoslarini to'liqlashtirish talab etiladi. Xitoy tajribasi ko'rsatdiki, maqsadli kambag'allikni qisqartirish dasturlari ustidan nazoratning maxsus tartiblari, vakolatlar va javobgarlik shakllari normativ hujjatlar bilan aniq belgilanmog'i lozim. O'zbekistonda esa kambag'allikka qarshi dasturlar ijrosini nazorat qiluvchi normativ hujjatlar doirasini kengaytirish maqsadida "Prokuratura to'g'risida"gi qonunni va tegishli me'yoriy aktlarni takomillashtirish tavsiya etiladi.

Bundan tashqari, prokurorlik tekshiruvlarida ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlarni ham baholash metodologiyasini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish tavsiya etiladi: nafaqat mablag'larning qonuniy sarflanishi, balki dasturlarning maqsadli guruhga real ta'siri ham tekshiruv predmeti bo'lishi lozim.

Xulosa

O'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatmoqdaki, Xitoyning kambag'allikka qarshi kurash tajribasi O'zbekiston uchun bir qator muhim darslarni o'z ichiga oladi. Birinchidan, mutlaq kambag'allikning kamayishi ijtimoiy muammolarni o'z-o'zidan hal etmaydi — tengsizlikning o'sishi alohida muammo sifatida maqsadli siyosatni talab etadi. Ikkinchidan, big data texnologiyalari va raqamli monitoring tizimlari prokurorlik nazoratining samaradorligini tubdan oshirishi mumkin. Uchinchidan, kuchli prokurorlik nazorati dastur mablag'larining o'zlashtirish va korrupsiyasidan samarali himoya qiladi. To'rtinchidan, idoralararo hamkorlik va ma'lumot almashinuvi nazorat tizimining eng muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

O'zbekiston kambag'allikni qisqartirishda muhim yutuqlarga erishdi: kambag'allik darajasi 2019 yildagi 23 foizdan 2024 yilga kelib 8,9 foizga tushdi. Biroq ushbu yutuqlarni mustahkamlash va kambag'allikka qaytish xavfini bartaraf etish uchun prokuror nazoratini takomillashtirish zarur. Xitoy tajribasi asosida taklif etilgan chora-tadbirlar — raqamli nazorat platformasini joriy etish, idoralararo hamkorlikni kuchaytirish, profilaktik yondashuvni rivojlantirish va huquqiy bazani takomillashtirish — O'zbekistonda prokuror nazoratini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarishga xizmat qiladi.

Kambag'allikni qisqartirishda Xitoy tajribasi universal retsept bo'la olmaydi, chunki har bir mamlakatning o'ziga xos ijtimoiy-madaniy va iqtisodiy sharoiti mavjud. Biroq ushbu tajribaning umumlashtirilgan metodologik tamoyillari — maqsadlilik, raqamlilashtirilgan monitoring, ko'p qatlamli nazorat va profilaktik yondashuv — O'zbekiston uchun ham samarali bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. ISDP. China's Anti-Poverty Efforts: Problems and Progress. — Stockholm, 2019. URL: <https://www.isdp.eu> (murojaat: 10.04.2026).
2. ISDP. China's Anti-Poverty Efforts: Problems and Progress. — Stockholm, 2019. URL: <https://www.isdp.eu> (murojaat: 10.04.2026). — P. 3–4.
3. Yang Yuetian, Zheng Yan. Governance of Poverty Return Under the Background of Big Data // *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. — 2021. — Vol. 523. — P. 197.

4. Zhu et al. From big data to higher bureaucratic capacity: Poverty alleviation in China // Public Administration. — 2024. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com> (murojaat: 10.04.2026).
5. Yang Yuetian, Zheng Yan. Governance of Poverty Return Under the Background of Big Data // Advances in Social Science, Education and Humanities Research. — 2021. — Vol. 523. — P. 197–198.
6. Evidence from the Targeted Poverty Alleviation in China. — China Economic Society Working Paper. — 2024. URL: <https://www.china-ces.org> (murojaat: 10.04.2026).
7. Zhu et al. From big data to higher bureaucratic capacity: Poverty alleviation in China // Public Administration. — 2024. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com> (murojaat: 10.04.2026).
8. The Emerging Big Data Ecosystem and Digital Transformation of Poverty Governance in China // Social Sciences in China. — 2024. — Vol. 45, № 2. URL: <https://www.tandfonline.com> (murojaat: 10.04.2026).
9. Yang Yuetian, Zheng Yan. Governance of Poverty Return Under the Background of Big Data // Advances in Social Science, Education and Humanities Research. — 2021. — Vol. 523. — P. 199.